

ТРАНСОНІМІЗОВАНІ НЕОФІЦІЙНІ АНТРОПОНІМИ В АНГЛІЙСЬКІЙ, НІМЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

(Вікторія Катернюк, м. Київ, Україна)

Стаття представляє результати дослідження прізвиськ в англійській, німецькій та українській мовах з точки зору їх утворення за допомогою трансонімізації, тобто переходу онімів в розряд неофіційних антропонімів.

The article presents results of the English, German, and Ukrainian nicknames origin research. Unofficial names included those originated from other types of names.

Останнім часом у лінгвістиці зростає інтерес до проблем ономастики, тобто вивчення власних імен в різних аспектах, що зумовлено розвитком антропоцентричної парадигми мовознавчої науки [1].

До цього часу значну увагу дослідників було акцентовано на загальній проблемі семантичної структури власних імен (Г.Лейбниц, Дж.Локк, Б.Рассел, О.Ф.Лосєв, В.М.Муравйов, Д.І.Руденко, В.С. Соловйов, S.Kripke, J.S.Mill, E.Pulgram, Н. Putnam, J.A.Searle та ін.) [12; 13; 14; 15], яка була розглянута у суто лінгвістичному (О.Єсперсен, Л.М.Щетінін, та ін.), соціолінгвістичному та етнокультурному аспектах (К.В.Бахнян, В.А.Ніконов, S.Lieberson, П.Чучка) [2; 7; 11].

Аналіз досліджень прізвиськ в слов'янських мовах починається в 30-х роках ХІХ століття і безпосередньо пов'язане з іменами етнографів та фольклористів (І.М. Снегірьова, Ф.І. Буслаєва, В.І. Даля) [6]. Перші класифікації цього типу антропонімів ґрунтуються на регіональному та етнографічному принципах (Д.К.Зеленін, Н.Ф.Сумцов) [11]. Водночас лінгвістична природа прізвиськ представлена в працях російських дослідників О.М.Селищева і В.К.Чичигарова, розробки яких є важливими при історико-етимологічному аналізі прізвиськ у слов'янських мовах. Початки наукового дослідження української антропонімії пов'язують із працями мовознавців II-ої половини ХІХ – початку ХХст.: А.Степановича, В.Охримовича, І.Франка. Найґрунтовніше вивчення українських власних імен припадає на 60-70 роки ХХ ст. (Л.Гумецька, П.Чучка, І.Сухомлин та ін.) [3].

Наукові результати вищенаведених досліджень виявляють і пояснюють різні процеси та характеристики антропонімів, однак, до цього часу існують прогалини в дослідженнях, що стосуються неофіційних номінацій в типологічному аспекті з точки зору опису моделей їх утворення, особливо, конверсії серед неофіційних антропонімів.

Актуальність нашого дослідження визначається загальною спрямованістю дослідження номінативних одиниць з онімним компонентом на антропоцентризм і когнітивно-ментальні моделі досвіду людини, оскільки помітним є брак комплексних розробок, присвячених порівнянню неофіційних антропонімів у неблизько споріднених мовах в аспекті структурних у трьох зіставляваних мовах.

Метою нашого дослідження є комплексна зіставна характеристика трансонімізації як способу утворення неофіційних антропонімів в англійській, німецькій та українській мовах.

Отже, предметом дослідження є таке лінгвістичне явище як перехід онімів одного розряду в інший в процесі утворення прізвиськ в англійській, німецькій та українській мовах.

Об'єктом дослідження є неофіційні антропоніми в англійській, німецькій та українській мовах.

Матеріалом дослідження стали оригінальні тексти, ресурси Інтернету, проводився експеримент для зібрання фактичного матеріалу серед групи українських студентів, залучення матеріалів нормативних, діалектних, регіональних словників української, англійської та німецької мов тощо.

Загалом зібраний англійській, німецький та українській матеріал можна поділи на три великі тематичні групи: прізвиська англійських, американських, німецьких і українських політиків та громадських діячів, кримінальні англійські, американські, німецькі та українські прізвиська, а також студентські прізвиська, які включають як неофіційні імена учнів, так і вчителів в трьох досліджуваних генетично-споріднених мовах.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше комплексно досліджуються неофіційні антропоніми у трьох неблизько споріднених мовах в аспекті їхніх структурних властивостей, у дослідженні втілено намір виявити загальні структурні та мотиваційні моделі, а саме, особливості утворення неофіційних антропонімів за допомогою трасонімізації.

Отже, завданням нашого дослідження є з'ясувати словотвірні-структурні моделі та виявити способи номінації прізвиськ в англійській, німецькій та українській мовах, зокрема, особливості виникнення неофіційних антропонімів в процесі переходу різних онімів в розряд неофіційних антропонімів, а, отже, утворених в процесі трасонімізації.

Прізвиська – це один із найцікавіших об'єктів усного мовлення для дослідження ономастики, оскільки вони супроводжують людину у соціумі з давніх часів. Очевидно, що саме завдяки прізвиськам виникли прізвища [3], але при цьому феномен неофіційної антропонімії не зник, а навпаки, існує в мовленні до цього часу, проникаючи в усі галузі життя. Характерною ознакою є те, що прізвиська виникають в усіх мовах, тобто, можемо стверджувати, що це явище є практично універсальним.

Неофіційні антропоніми виникають і функціонують в будь-якому середовищі [4;5], що підтверджується матеріалами даного дослідження, оскільки воно зачепило дуже різні сфери людського спілкування: політичну, освітню та кримінальну в трьох різних, хоч і генетично-споріднених мовах.

Неофіційні антропоніми, як і інші власні назви, як в слов'янських, так в германських мовах виникають в результаті наступних процесів [6;8;9]: онімізації апелювання (наприклад, *Лус*, *Big Dog*), створення по аналогії (наприклад, *King of Camelot* – по аналогії з *King Arthur*), трасонімізації, тобто перехід власного імені з одного типу антропонімів в інший (наприклад, *Вітя*, *Тимоха*, *King George*, *Hurricane Katrina*), а також запозичення іншомовних імен (наприклад, *Наполеон*, *Саддам Іванович*, *American Fabius*, *Pablo*, *Colossus of Debate*).

Трансонімізація як явище мови й засіб утворення неофіційних антропонімів належить до лексико-семантичного типу словотвору [10]. Слідом за Н.В. Подольською [9], ми розглядаємо перехід онімів із одного розряду в інший як характерне для ономастичної лексики синхронічне явище, яке яскраво проявляється серед відібраного англійського, німецького та українського матеріалу (наприклад, українські студентські прізвиська: *Бакс-Банні* – ім'я кролика, героя американського мультиплікаційного фільму, *Буш* – прізвисько американського президента, *Пінокіо* – ім'я казкового героя, англійські прізвиська: *Elvis* – ім'я культового співака Елвіса Преслі стало прізвиськом американського Президента Біла Клінтона, *King George* – ім'я історичної постаті перейшло в розряд неофіційних антропонімів Джорджа Буша, ще одного американського Президента, німецькі прізвиська: *Alf* – ім'я головного героя американського комедійного серіалу про прибульця, *Sherlock* – ім'я літературного героя та ін.).

Зібраний матеріал дозволив нам виявити, що прізвиська, утворені за допомогою трансонімізації можуть бути класифіковані відносно їхньої зовнішньої структури на такі групи:

1. Однокомпонентні.
2. Двокомпонентні.
3. Багатокомпонентні.

Щодо однокомпонентних неофіційних антропонімів в англійській, німецькій та українській мовах просліджуються схожі тенденції, а саме, в основному, прізвиська утворюються від наступних типів онімів:

- антропонімів (наприклад, англійське – *Quasimodo*, від імені літературного героя, німецьке – *Blümchen*, квіточка від прізвища *Blume*, що перекладається як Квітка, українське – *Гімлер*, від імені історичної особи, *Коба* – політичне прізвисько, утворене від прізвиська Сталіна);
- топонімів (наприклад, англійське – *Al Capone of Los Angeles*, змішаний випадок, утворений від імені міста та антропоніма,

німецьке прізвище – *Manhattan*, що походить від назви району міста Нью-Йорк в США, українське – *Троєщина*, від назви району міста Києва);

- етнонімів (наприклад, англійське – *Turk*, серед німецьких прізвищ, утворених від етнонімів не виявлено, українське прізвище – *Китайка*).

Щодо двокomпонентних прізвищ, то варто зауважити, що ці моделі розповсюджені в англійській мові, і можна виділити такі групи:

- артикль + ім'я, характерне лише для германської групи мов, (наприклад, *The Ken and Barbie*, пара злочинців, чий прізвища утворені з імен відомих ляльок);
- ім'я + числівник, (наприклад, прізвища американських Президентів: *Bush 41*, *Bush I*, *Bush II*, *Bush 43* – всі прізвища вказують на те, що син і батько були Президентами Америки, таким чином конкретизуючи кожного з них);
- ім'я + прикметник або навпаки (наприклад, англійські кримінальні *Stupid Marty*, *Wild Bill*, *Phil Lucky*)
- ім'я + іменник (наприклад, англійське політичне прізвище Президента Картера *Jimmy Peanut*, кримінальне *Micky Scars*);

Багатокомпонентні трансонімізовані прізвища теж представлені лише в англійському матеріалі такою моделлю:

- ім'я + артикль + іменник або прикметник (наприклад, *Petty the Pig*, *Bush the Younger*, *Dan the Man*, *Jack the Hat*);

Підсумовуючи наше дослідження можемо зробити наступний висновок: такий тип неофіційних антропонімів є спільним для англійської, німецької та української мов, він досить продуктивний в плані формування прізвищ: в українській мові серед досліджених одиниць 10% складають прізвища, утворені за допомогою цього виду номінації, в англійській мові відсоток таких неофіційних антропонімів дещо більший – приблизно 15%. В німецькій мові, однак, трансонімізація не така розповсюджена, як в англійській і українській

мовах, загальний відсоток німецьких прізвищ, утворених в такий спосіб, значно менший – приблизно 2%.

Таким чином, ми можемо стверджувати, що антропонімічні системи трьох генетично споріднених мов мають загальні риси, що стосується антропонімічних систем цих мов. Неофіційні антропоніми мають загальні моделі утворення за допомогою трансонімізацій, однак, англійська мова вигідно відрізняється від німецької та української з точки зору можливості переходу онімів з одного розряду до іншого.

Прізвиська, утворені за допомогою трансонімізації зберігають свою головну функцію: одночасно поєднують персоніфікацію особи та вказують на характерні ознаки об'єкта найменування, відрізняючись від інших неофіційних антропонімів тим, що в них відсутній чітко виражений оцінний компонент.

Все це вимагає подальшого дослідження специфічних особливостей неофіційних антропонімів в трьох споріднених мовах для їх типологічного зіставлення.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. *Волкова Н.А.* Прозвище как языковая единица // Словарь современных русских прозвищ. Экспериментальный выпуск / Под ред. В. Мокренко, Х. Вальтера. – Greiswald, 2004. – С. 5–10.
2. *Гак В.Г.* Языковые преобразования. – М.: Высшая школа, 1998. – 720 с.
3. *Горпинич В.О.* Українсько–давньогрецькі паралелі в антропонімії // Мовознавство. – 2006. – № 2–3. – С. 40–41.
4. *Кам'янець В.М.* Структурні, семантичні та функціональні особливості власних імен сучасної німецької мови (на матеріалі особових імен, прізвищ та псевдонімів): Автореф. дис. ... канд. філол. наук / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. — Львів, 2001. — 20 с.
5. *Копытко В.А.* Типология номинации (на примере одного класса антропонимов): Автореф. дис. ... канд. филол. наук./ Белорус. гос. ун-т им. В.И. Ленина. — Минск, 1990. — 18 с.
6. Лингвистический энциклопедический словарь / Под ред. В.Н. Ярцевой. — 2-е изд. — М.: Советская энциклопедия, 1990. — 685 с.
7. *Мурясов Р.З.* Имя собственное в современном немецком языке. — Уфа: Изд-во БашГУ, 1983. — 450 с.
8. *Отин Е.С.* Словарь коннотативных собственных имен. — Донецк: Юго-Восток, 2004. — 412 с.

9. Подольская Н.В. Словарь русской ономастической терминологии / Отв. ред. А.В. Суперанская. 2-е изд. М.: Наука, 1988. — 192 с.
10. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. — Полтава: Довкілля-К, 2006. — 716 с.
11. Суперанская А.В. Имя нарицательное и собственное. — М.: Наука, 1978. — 197 с.
12. Carter D. Internet Nicknames – what’s in a name? – Режим доступу: <http://www.denisecarter.net/2006/04/internet-nicknames-whats-in-name.html>. - Заголовок з екрану.
13. De Klerk V., Bosch B. Naming Practices in the Eastern Cape Province of South Africa — Cap.: Capetown Press, 1996. — 174 p.
14. Hartmann P. Das Wort als Name. Struktur, Konstitution und Leistung der benennenden Bestimmung. — Köln, Opladen: Westdeutscher Verlag, 1958. — 88 s.
15. Morgan J., O'Neill C. Nicknames: Their Origins and Social Consequences. — London: Routledge and Kegan Paul.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Duden [Електронний ресурс]: Das grosse Wörterbuch der deutschen Sprache / Bibliographisches Institut & F. A. Brockhaus AG. – Elektronisches Wörterbuch (350 Mb). / Mannheim: Dudenverlag, 2000. – 1 elektronischer CD (CD-ROM): farb; 12 cm. – System: Windows 95/98/ME/NT4/2000/XP. – Заголовок з титулу екрану.
2. http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_criminals_by_nickname
3. <http://www.fraza.com.ua/blog/blog.php?id=398>
4. <http://www.anticomproamat.ru/raznoe/klichk.html>
5. <http://bispham2.mysite.wanadoo-members.co.uk/nostalgia/sschool.htm>
6. <http://www.bbc.co.uk/wales/northeast/sites/flintshire/pages/wendy.shtml>
7. <http://kinesthesis.blogspot.com/2006/01/student-nicknames.html>
8. http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_nicknames_used_by_George_W._Bush
9. http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_U.S._Presidential_nicknames
10. Longman [Електронний ресурс]: Longman Dictionary of Contemporary English / Longman Pearson Education. – Electronic dictionary (500 Mb). / Pearson Education, 2001. – 1 electronic CD (CD-ROM): colour; 12 cm. – System requirements: Windows 95/98/ME/NT4/2000/XP. – Заголовок з титулу екрану.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Вікторія Катернюк – аспірантка кафедри германського та порівняльного мовознавства НПУ ім. М.П. Драгоманова

Наукові інтереси: ономастика, неофіційні номінації.